

АГРОЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ НАУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО АГРАРНОГО РОЗВИТКУ В СТЕПОВІЙ ЗОНІ

Кернасюк Ю.В., кандидат економічних наук

e-mail: y.v.kernasyuk@gmail.com

Інститут сільського господарства Степу НААН

Постановка проблеми. «Людство стоїть на порозі глобальних екологічних та соціальних катастроф, тому настав час замислитися над усталеним економічним ладом, в якому дотепер на перше місце висували отримання прибутку будь-якою ціною. Як виявляється, від проведення активної виробничої діяльності найбільш постраждало навколишнє середовище. Суспільство повинно переоцінити пріоритети, якими керувалося протягом багатьох століть. Бездумна експлуатація природних багатств уже призводить до зміни клімату, зменшення біорозмаїття, збільшення кількості важких захворювань, що зумовлює збільшення витрат на відшкодування збитків, пов'язаних зі зміною природних систем. І чим більше економічна діяльність нищить, тим більше вона в результаті втрачає. Світовій громаді, зокрема представникам урядів, слід переходити до розвитку, який забезпечив би надійне співіснування екології, економічної сфери, соціальної сфери та розвиток науково-технічної діяльності. Єдиним підходом, який відповідає окресленим вимогам, є концепція сталого економічного розвитку» [1].

Аграрне виробництво в Степу характеризується екологічно нестійким землекористуванням, усталеною тенденцією погіршення якісного стану ґрунтів, їх дегуміфікації. Значна частина земель перебуває під загрозою водної й вітрової ерозії, спостерігається щорічне від'ємне сальдо балансу всіх елементів живлення, через недотримання сівозміни втрачається гумус. Внаслідок кліматичних змін звичним явищем стала вододефіцитність господарювання.

Виклад основного матеріалу. Сучасна модель аграрного розвитку в регіонах степової зони характеризується негативними тенденціями, за яких висока концентрація маржинальних сільськогосподарських культур в структурі посівних площ перевищує максимально допустиму межу, що негативно впливає як на загальний агроекологічний стан галузі, так і на рівень продовольчої безпеки із огляду на доволі низький рівень забезпечення населення продуктами тваринництва, а також підвищує ризики втрати врожаю через кліматичні зміни.

Як відзначає З. Герасимів, «споживацьке ставлення до природних ресурсів, намагання досягти найвищого економічного ефекту, незважаючи на шкоду, яка завдається навколишньому середовищу, відсутність належного фінансування природоохоронних заходів призвели до виснаження, деградації, порушення якості природних ресурсів, погіршення стану здоров'я та умов життєдіяльності населення» [2]. «Разом із тим слід зазначити, що за останні чверть століття третина орних земель України зазнала ерозійних процесів. Нині 13 млн га (33,1%) зазнають дії водної, а 5,9 млн га – вітрової ерозій» [3].

Відмітною особливістю сучасного етапу розвитку аграрного сектору економіки України є прагнення до максимізації економічної вигоди та

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В РОСЛИННИЦТВІ

III ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ (15 липня 2020 р.)

нехтування нормами екологічної безпеки при веденні сільськогосподарської діяльності. З метою збалансування економічної й екологічної складових у системі аграрного виробництва визначальну роль має відіграти такий напрям економічної теорії як інституціоналізм, що слугує вирішенню економіко-екологічних та соціальних проблем суспільства постіндустріального типу [4].

Агроекологічного проблемою сталого аграрного розвитку степової зони є зменшення вмісту гумусу у ґрунті, що останніми роками відбувається в основному за рахунок таких факторів:

- високий рівень розораності території і сільськогосподарських угідь;
- катастрофічне зменшення кількості надходження до ґрунту органічних добрив внаслідок занепаду галузі тваринництва;
- незбалансоване використання мінеральних добрив, їх відсутність або занадто низькі чи високі норми;
- порушення структури посівних площ у бік переваги просапних культур над культурами суцільного способу посіву, вирощування монокультури, зменшенню площ посіву багаторічних трав та зернобобових культур;
- висока інтенсивність обробітку ґрунту;
- зміщена рівноваги між процесами гуміфікації та мінералізації органічної речовини ґрунту на користь мінералізації під впливом більш сприятливих для цього процесу умов.

За даними аналізу агроекологічного стану землекористування в регіонах степової зони порівняно стабільна ситуація зберігається в Кіровоградській області, де вміст гумусу складає найвищий показник 4,11 %, тоді як найменшим він є в Херсонській області – 2,45 % (табл. 1).

Таблиця 1. Аналіз агроекологічного стану землекористування в регіонах степової зони

Регіони Степу	Уміст поживних речовин в ґрунті					Еколого-агрохімічний бал
	гумус, %	рухомі сполуки фосфору, мг/кг	рухомі сполуки калію, мг/кг	азот легкогідролізовані й	рухомі сполуки сірки, мг/кг	
Дніпропетровська	3,77	129,6	144,3	131,8	9,00	55,0
Донецька	3,80	98,1	114,6	83,1	5,80	60,9
Запорізька	3,40	123,3	175,6	83,6	8,54	46,0
Кіровоградська	4,11	86,0	132,0	116,0	8,00	67,0
Луганська	3,91	78,0	104,0	104,0	-	42,9
Миколаївська	3,24	110,0	195,0	93,0	7,10	52,0
Одеська	3,77	82,0	138,0	-	7,80	54,6
Херсонська	2,45	147,0	193,0	-	9,30	34,0
По Україні	3,16	110,3	120,5	105,4	8,09	49,5

Джерело. Показники родючості ґрунтів за X тур обстеження (2011-2015),

проведені ДУ «Інститут охорони ґрунтів України» [5].

Довготривала тенденція зростання виробництва маржинальних культур в регіонах степової зони поряд із збільшення посівних площ під соняшником призводить до суттєвих екологічних втрат, що безпосередньо відображується у негативному впливі понаднормативного його вирощування в сівозміні на загальний стан родючості ґрунтів. Також виникають і непрямі втрати соціально-економічного характеру. Зокрема, внаслідок перерозподілу посівних площ під кормовими культурами на користь окремих їх маржинальних олійних культур (соняшник, ріпак) у певній мірі занепала галузь тваринництва, скорочується також кількість зайнятого населення, а виробництво молока і яловичини вже не задовольняє у продовольчому балансі потреб в харчуванні.

В умовах глобальних викликів кліматичних змін нині постає завдання формування концептуально якісно нової моделі ефективного функціонування аграрної галузі в степовій зоні, яка потребує прискореного впровадження інноваційних технологій у агропромислове виробництво та переходу її до основних засад і принципів сталого розвитку і біоекономіки. Сталий аграрний розвиток повинен бути спрямований на формування його моделі за принципом Парето, за якої збільшення їх виробництва відбуватиметься не за рахунок скорочення обсягів інших видів аграрної продукції, які не менш важливі для АПК, а передусім на основі науково-методичного обґрунтування шляхів забезпечення його інтенсифікації і впровадження інноваційних розробок перспективних технологій, сортів і гібридів цих культур.

Висновки. Оптимальне вирішення існуючого комплексу сучасних проблем аграрного розвитку потребує наукового обґрунтування методичних підходів до формування нових екологічно-збалансованих і високопродуктивних зональних агроecosystem на основі відновлення регіональної спеціалізації, створення переробних підприємств, що забезпечить підвищення не лише рівня конкурентоспроможності виробництва сільськогосподарської продукції, але й покращить соціальну захищеність, екологічну безпечність і добробут.

Список використаної літератури

1. Тищенко М.П. Генезис та трансформація концепції сталого розвитку. *Вісник Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету*. 2015. № 1(35). С. 77–82.
2. Герасимів З.М. Сталий розвиток сільського господарства. *Агросвіт*. 2016. № 9. С. 16–19.
3. Саблук П.Т. Концептуальні аспекти модернізації аграрного виробництва та розвитку сільських територій в Україні. *Економіка АПК*. 2010. № 8. С. 3–9.
4. Сидорук Б.О. Інституціональні складові в системі збалансованого використання земельно-ресурсного потенціалу. *Економіка АПК*. 2018. № 1. С. 74–81.
5. Показники родючості ґрунтів за X тур обстеження (2011-2015), проведені ДУ «Інститут охорони ґрунтів України» <http://www.iogu.gov.ua/pasportizaciya/ahrohimichne-obstezhennya-silskohospodarskyh-uhid/>